

5. E imp c AE s L aurelius
6. verVS aug trib POTestū cosII
7. divii pii FILI divi Hadria
8. IVI ne PO tes divi
9. traiani PArthici pro
10. nepotes divi nerVae
11. AB nepotes CA
12. C M · P · I.

Lectura : Imp(erator) cae(sar) M(arcus) Aurelius Anton(inus) aug(ustus) pontifex maxim(us) tribunicia potes(tate) XVI co(n)s(ule) III et imp(erator) caes(ar) L. (A)urelius Vera(s) aug(ustus) trib(unicia) p(otes-tate II) co(n)s(ule) II divi Pii fil(i) divi (Hadri)an(i) nepotes divi TR(aiani par)thici pronepotes (divi Ner)ve ab n(e)po(tes).

Pe stâlpul lung ar mai fi în rândul al 12-lea: m(ilia) p(assuum) . . .

După cum rezultă din ambele inscripții anul când au fost puși stâlpii aceștia — și deci când s'a restaurat șoseaua — a fost 162 d. Cr., căci în acest an Marc Aureliu avea pentru a 16-a oară puterea tribuniciană și pentru a 3-a oară consulatul. Interesant este că inscripții identice și tot cu această dată se află și pe un stâlp miliar găsit în satul Tatlângeacul-mare, dintre Mangalia și Constanța (C. I. L. III nr 7616), și probabil pe un altul găsit la Hârșova (Tocilescu, Neue Inschrift. a. d. Dobrudscha, p. 27, nr 3). Aceasta ar dovedi că întreaga șoseaua limesului scitic a fost restaurată de Marc Aureliu în acest timp, când de altfel s'au restaurat șoselele și pe alte granițe ale imperiului.

CONST. MOISIL.

Între prețioasele memorii publicate în timpul din urmă de d. N. Iorga în «Analele Academiei Române» e de menționat în deosebi pentru Buletinul nostru acel privitor la un călător italian prin Turcia și Moldova în timpul războiului cu Polonia dela 1672 (Analele citate, mem. sect. ist., t. XXXIII, nr. 2), în care d-se analizează vechia publicație — *Quanto di più curioso e vago hà potuto raccorre Cornelio Magni, nel primo biennio da esso consumato in viaggi e dimore per la Turchia*. Parma 1678.

Această rarisimă carte, cunoscută numai din titlu celor doi istorici mai vechi ai Imperiului otoman, Hammer și Zinkeisen, e cercetată și analizată acum pentru întâia oară — valorându-se ca un foarte important izvor pentru istoria culturală turcească din a doua jumătate a sec. al

XVIII-lea — de cel mai nou și mai distins istoric al Împărăției osmane, de d. N. Iorga.

Firește că nu e locul aci, în această publicație cu caracter special, a se face o dare de seamă mai amănunțită asupra știrilor lui Magni privitoare la stările de cultură din Imperiul turcesc. — Mulțumindu-ne deci numai a atrage luarea aminte asupra lor a cetitorilor, cari vor găsi între aceste știri unele de interes foarte apropiat pentru noi, cum sunt bunăoară acele despro rânduirea și mersul oștirilor împărătești dela Reni la Țuțora, trecem la ceea ce ne privește în deosebi — la relațiunile ce ni se dau despre Iașiul acelei vremi.

Intr'adevăr, întovărășind armata turcească, Magni avu prilejul a vizita și Capitala Moldovei, lăsându-ne știri destul de însemnate asupra celor văzute. Din ele relevăm aci cele câteva ce intră în cadrul preocupărilor noastre : relațiunea despre Curtea domnească, care, după cum observă d. Iorga, nu poate fi vechia curte din oraș, ci noul palat al lui Duca-Vodă dela Cetățuia, știrile despre arhitectura bisericii Golia, informațiile despre ornamentația bisericii Treisfetele și mențiunea despre biserica ruinată a lui Ștefan-cel-Mare din Vaslui, pe lângă care trebuie să se înțeleagă și palatul domnesc al marelui Voevod, complet ruinat încă de pe vremea lui Vasile Lupul, după cum atestă scrisoarea acestuia tipărită în Buletinul nostru, a. I, nr. 1.

Cum vedem dar, în cartea sa Magni ne dă știri destul de însemnate pentru cei ce se ocupă cu studiul antichităților românești, pentru a căror cunoaștere relațiunile călătorilor străini sunt izvoarele cele mai de seamă, și fiindcă aceste relațiuni nu sunt tocmai numeroase, trebuie să ne bucurăm când altele nouă sunt scoase la iveală, cum sunt și aceste ale lui Magni, comunicate Academiei de d. N. Iorga.

A. L.

Primul nostru pictor cunoscut pare a fi fost un transilvănean numit *Toma Turbulea*. Unde a învățat, dela cine și-a câștigat primele cunoștințe de pictură, e nelămurit până acum. Căci îl cunoaștem numai când gusta roadele talentului său, care îl făcuse pictor de curte al regelui polon Ștefan Báthory (1576—86).

Numele-i curat românesc — scris *Toma Turbulya* — ni l-a păstrat o diplomă din 1579 a numelui rege polon (v. *Századok*, an. 1880, pag. 834),

care, înainte de a ajunge pe tronul Poloniei, fusese, în rând al doilea, principe transilvan (1571—76). Probabil în Transilvania, ca principe, a descoperit el talentul băiatului de țărani români, aici l-a format și făcut pictorul său de casă. L-a dus apoi cu sine în Polonia, fiindcă diploma e dată acolo. În aceasta diplomă îi dăruiește lui Toma Turbulea «*pictori nostro*» o casă scutită de dare în Alba-Iulia, în strada Căramidarilor, iar pentru serviciile făcute multă vreme, în deosebi la curtea polonă, îl ridică la rangul de nobil, cu numele Czegan. O vie din Borpatak încheie donațiunea făcută.

Faptul că Toma Turbulea a rămas și în Polonia pictorul de casă al lui Ștefan Báthory arată că era pictor de talent și școală. Altcum nu s'ar fi putut afirma față de pictorii contemporani din Polonia, unde se făcea în secolul XVI mari sforțări pentru aclimatizarea și înaintarea picturii. Ștefan Báthory innoește întărind privilegiile ce le acordase Sigismund II pictorilor. Pictura ajunsese la modă în castelele seniorilor poloni, cari fiecare voia să aibă galerii de tablouri. E evident că regele trebuia să aibă un pictor cel puțin așa de bun ca ai nobililor regatului său. Și acest pictor spre surpriza noastră pare a fost românul Toma Turbulea.

E. M.

Paul de Alep, vorbind de fuga Patriarhului Macarie la Câmpulung, de frica Turcilor, cari ase-

diaseră Târgoviștea în 1658, cum și de retragerea lui Constandin-Vodă Cârnal din fața oștilor păgâne ce-l urmăreau pe drumul Câmpulungului,—zice: «prin armare el fugi și ajunse la puntea lui Socol, care e pe faimosul râu Dâmbovița...».

Ne-a fost dat să găsim locul unde se afla faimosul pod, după o cruce pe care am găsit-o în apropierea satului Laicăii—Muscel, pe malul stâng al Dâmboviței, pierdată într'o luncă, sub un delușor.

Din modul cum se află așezată crucea (una din cele mai frumoase exemplare din câte avem), rezultă că șoseaua se afla pe malul stâng al Dâmboviței, nu pe cel drept cum este astăzi.

Inscripția acestei cruci glăsuiește:

IN NUMELE TATĂLUI ȘI AL HIIDLUI ȘI AL SF(ĂNT)ULUI DUM ȘI INTRU LAUDA SFĂNTU(L)UI HRAM ЁСПЕНІЕ БРЪЦЬ ПРИХОДЪЪ МАРИЕ, БЪ ДНИ Ю МАТЕН ВОЕВОД (= ADORMIREA MAICEI DOMNULUI ȘI PURUREA FECIOAREI MARIA, ÎN ZILELE LUI IO MATEI VOEVOOD). ACE(A)STĂ SFĂNTĂ CRUC ȘI ACEST POD RIDICATU-LE 'U ROBUL LI DUMNEZEU JUPAN SOCOL-BIV-VEL-CLUČ(ER), I JUPANIȚA ЄГО MARULA, СНЪ (FIUL LUI) JUPAN NECUL(A) VORNIC, I JUPANIȚA ЄГО (LUI) IRINA, I СНЕЪ (ȘI FI) С(Ă)Р-СТЕА CLUČ(ER), JANACHEA SPAT(AR), IRINA, I STANCA, MARULA, I COSTANDIN, I VENTIL FLORESCUL, I TUDORA, I ILINCA, MATEI, TADOSIA, ANA (?), CA SĂ LE FIE POMEANĂ ÎN VEACI. AMIN.

ПИС МЕСИЦЯ ЯПР. -І- ДНЬ БЪ ЛЪТЪ, ЗРНЕ. ПИС ЯЗ ХРИСТОДОР ЗЪТ (= SCRISĂ ÎN LUNA APRILIE, 10 ZILE, ÎN ANUL 1647. AM SCRIS EU HRISTODOR ZUGRAVUL).

V. D.